

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

P.S.Otaqulov	
Geografik nomlarni o'rganishga ijtimoiy-ekologik yondashuv	92
B.M.Dehqonov	
Andijon viloyati ekin yerlari monitoringi va uni baholash	97
X.Sh.Djo'raboyeva	
An'anaviy suvdan foydalanish madaniyatining shakllanishida geografik omillarning o'rni.....	101
	ILMIY AXBOROT
M.K.Usmonaliyeva	
Chor Rossiyasi hukmronligi davrida turkiston o'lkasida milliy matbuotning vujudga kelishi.....	105
O.N.Fozilova	
Oybekning bolalarga atalgan hikoyalarida qahramon talqini.....	108
J.J.Mamatisakov	
Bo'lajak geografiya o'qituvchilarini o'quvchilarda geologik bilimlarni takomillashtirishning innovatsion - pedagogik modeli	113
N.B.Yuldasheva	
Ingliz va o'zbek tillari matnlaridagi paremiyalarni tadqiq etishning muxim jihatlari.....	121
G.O.Abdujalilova	
Ekspozitsiya va uning badiiy-estetik funksiyasi	124
X.Z.Umarova	
Epistolary lines: the transformative power of letters in saul bellow's novel «Herzog»	127
D.Hakimova	
Yosh voleybolchilarning maxsus jismoniy sifatlarini rivojlantirish	130
G'.M.Alamov	
Xalq o'yinlari va milliy bellashuvlarning o'quvchi-yoshlarni tarbiyalovchi muhim omil sifatidagi ahamiyati	135
A.K.Xudayberdiyev, M.J.Usmonova	
Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yagona to'g'ri yo'li-ta'lim sifatini oshirish.....	139
S.R.Xoliqov	
Yangi O'zbekiston yoshlarining ma'naviyati va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning asosiy usullari	143
M.A.Алиева	
Неомифологизм в творчестве дмитрия сергеевича мерещковского	147
A.Y.Ergashev	
Yangi O'zbekistonda pedagogning maqomi: ijimoiy-falsafiy tasnifi va o'ziga xos xususiyatlari	152
Z.X.Oxunova	
Yangi O'zbekistonda jinoyat va jazo tushunchalarining o'ziga xos xususiyatlari va ijtimoiy-antropologik mazmuni	155
X.J.Isomiddinov	
Yoshlar tafakkurini rivojlantirishning tarixiy-falsafiy jihatlari.....	158
R.D.Mustayev	
Vatanparvarlik tushunchasining tarixiy-falsafiy mohiyati	161
B.I.Muxtoraliev	
Ilk hikoyalaridagi ijodiy o'ziga xoslik	165
D.S.Abdugodirov	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	171
M.M.Azizov	
Methodology of optimizing sports and health programs through scandinavian walking	174
A.U.Xamidjanov	
Yuqori malakali kurashchilarni vazn-bo'y ko'rsatkichlarini model xususiyatlari o'rganish asosida yosh erkin kurashchilarni saralash va yo'naltirish metodikasi.....	181
G.T.Dadamirzayeva	
Inson salomatligi va ruhiyatiga musiqaning ta'siri.....	191

YOSHLAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING TARIXIY-FALSAFIY JIHATLARI
ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ МОЛОДЕЖНОГО МЫШЛЕНИЯ
HISTORICAL-PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF YOUTH THINKING

Isomiddinov Hakimjon Jo'raboyevich¹

¹Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Maqolada yoshlar tafakkurini rivojlantirishning tarixiy-falsafiy jihatlari, zaruriyati, bugungi kundagi dolzarb masala ekanligi tadqiq qilingan hamda ushbu jarayonda uning ijimoiy-falsafiy, axloqiy, ma'naviy, huquqiy tasnifi va o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan.

Аннотация

В статье рассматриваются важность и дальнейшие перспективы обеспечения межэтнического согласия и солидарности в обществе, его необходимость, актуальная проблема, при этом анализируются его социально-философская, нравственная, духовно-правовая классификация и особенности.

Abstract

The article examines the importance and future prospects of ensuring inter-ethnic harmony and solidarity in the society, its necessity, current issue, and in this process, its socio-philosophical, moral, spiritual, legal classification and specific features are analyzed.

Kalit so'zlar: jamiyat, millatlararo totuvlik, hamjihatlik, ijimoiy-falsafiy, axloqiy, ma'naviy, huquqiy, tafakkur, kelajak istiqbollari.

Ключевые слова: общество, межнациональное согласие, солидарность, социально-философская, моральная, духовная, правовая, перспективы будущего.

Key words: society, interethnic harmony, solidarity, socio-philosophical, moral, spiritual, legal, future perspectives.

KIRISH

Jamiyatimizning ma'naviy yangilanish va Yangi O'zbekistonni shakllantirishning jadal sur'atlari davridagi bugungi sharoitda har bir shaxsdan yuksak ma'naviyat, ma'naviy quvvat, keng bilim va qobiliyat talab etiladi. Bu barcha sohada olib borilayotgan keng ko'lamlı islohotlar, xalqimiz turmush darajasini yanada yuksaltirish yo'lidagi ezgu maqsaddan dalolatdir. Zotan, fuqarolar manfaatlarini faqatgina tinchlik va osoyishtalik, o'zaro hurmat, mehr-oqibat va hamjihatlik muhitini yaratish orqali ta'minlash mumkin. Shubhasiz aytish mumkinki, kelajagimiz, yurtimiz kelajagi bizning o'rnimizga kimlar kelishiga, boshqacha aytganda, qanday kelajak avlodni tarbiyalashimizga bog'liq. Mamlakat kelajagi yoshlarning ijtimoiy-ma'naviy faolligi, aql-zakovati, odoab-axloqi, estetik, psixologik va jismoniy tayyorgarligi hamda har tomonlama barkamol bo'lib yetishishiga bog'liq. Ma'lumki, insonning ichki tabiiy go'zalligiga, har tomonlama rivojlangan jamiyat va ijtimoiy hayotga ega bo'lishi, insonning olamga munosabatini, har tomonlama barkamol bo'lishi, hayotdagi o'rni, ijtimoiy yo'nalish va o'z-o'zini anglashga chaqirish axloqiy va estetik tafakkurlarining yuksakligiga bog'liqdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Jamiyatda millatlararo totuvlik va hamjihatlikni ta'minlashning ahamiyati va tarixiy-falsafiy mazmuni bo'yicha N.Jo'rayev, S.Safoyev, A.Jalilov, R.Jumayev, N.Mamanazarov, Q.Jo'rayev, R.Murtazayeva, R.Ubaydullayeva, I.Ergashev, X.Yunusova, V.Gentshke kabi tadqiqotchilar ilmiy izlanishlar olib borgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tarixiy-falsafiy dunyoqarash, estetik tafakkurning shakllanganligi nafaqat axloqiy me'yorlar asosida yashash, go'zallik qonuniyatlari asosida harakat qilish, balki insonning voqea- hodisalarga ijtimoiy-falsafiy, axloqiy-estetik munosabatda bo'lishi bilan belgilanadi. Uning ta'sirida umuminsoniy g'oyalar, ideallar, bilim va dunyoqarashlar asoslanadi, rivojlantiriladi va amaliyotda qo'llaniladi. Binobarin, uzluksiz ta'limda bo'lajak yosh avlodni tarbiyalashda tarixiy-falsafiy, axloqiy-estetik tafakkurni shakllantirib, yuksaltirish ijtimoiy-pedagogik zaruriyatdir. Tarixiy-falsafiy (estetik) dunyoqarash ijtimoiy-pedagogik zaruriyat sifatida o'ziga xos nazariy va amaliy sharhlarga muhtoj. Garchi u insoniyat kelajagi rivoji uchun zarur bo'lsa ham jamiyat ravnaqida katta ahamiyatga egadir. Millatlararo munosabatlar shunday jarayonki, unda teng huquqlilik, murosa, hamkorlik prinsiplariga

tayaniladi. Ma'lumki, millatlararo munosabatlarni rivojlantirishda dinning o'ziga xos o'rni bor. Dinga nisbatan, asosan, ikki yondashuv mavjud: birinchisi, din inson faoliyatiga, ongi va intellektiga bog'liq bo'lmagan, transsendental voqelik, ikkinchisi, u inson aqlu idroki, ratsional izlanishlarining bir ko'rinishi, deb hisoblashdir.

Dunyoqarash insonga xos bo'lgan ideallar tizimidan iborat: tabiat, jamiyat, tafakkur, faoliyatning ongini rivojlantirishga qaratilgan qarashlar. Binobarin, u inson ma'naviyatini boyitadi. Har bir inson dunyoqarashi rivojlangan holda o'z oldiga ezgu maqsadlar qo'yadi va ularga erishish uchun to'xtovsiz, ijodiy mehnat bilan shug'ullanadi. Shuning uchun ham u yoshlarni aql-idrok, o'z vatanini sevish va O'zbekiston Respublikasining buyuk kelajagining faol bunyodkorlari bo'lishga chaqiradi. Estetik tafakkuri, dunyoqarashi rivojlangan har bir shaxs o'z oldiga ezgu maqsadlar qo'yadi va ularga erishish yo'lida to'xtovsiz ijodkorlik ishlari bilan shug'ullanadi.

Insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan ma'naviy xususiyatlarni tarbiyalash uning eng asosiy qadriyat sifatidagi mohiyatini ta'minlaydigan qadimiy va abadiy qadriyatdir. Inson va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar ma'naviy tarbiya tufayli ajdodlardan asta-sekin tadrijiy ravishda avlodlarga o'tadi. Ma'naviy tarbiya atamasi keng ma'noda inson shaxsini shakllantirishga, uning ishlab chiqarish va ijtimoiy, madaniy, ma'rifiy hayotda faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan barcha ma'naviy ta'sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar yig'indisini anglatadi. Bunday tushunishda ma'naviy tarbiya faqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni emas, balki butun ijtimoiy tuzum, uning yetakchi g'oyalari, adabiyot, san'at, kino, radio, TV, OAV va boshqa faoliyatini ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, keng ma'nodagi ma'naviy tarbiya tarkibiga bu sohada ta'lim va ma'lumot olish ham kiradi.

Uchinchi Renessans masalasi strategik vazifa sifatida milliy g'oya darajasiga ko'tarilayotgani, buning uchun maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi, oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimi hamda ilmiy-madaniy muassasalar bo'lg'usi Renessansning to'rt uzviy halqasi ekanligi, bog'cha tarbiyachisi, maktab muallimi, professor-o'qituvchilar va ilmiy-ijodiy ziyolilar yangi Uyg'onish davrining to'rt tayanch ustuni, bu tashabbusni qo'llab-quvvatlovchi ota-onalar yangi Renessansning beshinchi halqasi, beshinchi ustuni bo'lishi shu Vatanda yashayotgan barcha vatanparvar fuqarolarning zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.

Jamiyatda falsafaning nazariy asoslari va g'oyaviy munosabatlar ko'proq umumiylikka asoslangan shaxsning ta'lim va tarbiya yo'nalishi muammolariga o'z e'tiborini qaratadi. Bu yo'nalishda har bir ota-onaning falsafasi mavjud bo'lib, o'z farzandi tarbiyasida kelib chiqadigan muamomlarni hal qilish yo'lida shaxslar bilan maqsadli munosabatni shakllantiradi. Mazkur jarayonda jamiyat va shaxs o'rtasidagi dialektik aloqadorlik qotib qolgan tizim bo'lmay, balki doimiy ravishda xilma-xillik va rang-baranglikka asoslanadi. Chunki shaxs estetik madaniyati rivojlanayotgan jamiyatda yashayotgan insonlar o'z xalqi taqdiri, ma'naviy merosi va bugungi ijtimoiy taraqqiyot va munosabatlarga shunchaki yondashmasdan, balki barcha sohalaridagi islohotlardan ko'langan maqsadlar va qonun hukmronligini mustahkamlashga intiladi.

Bunda ta'lim maskanidagi g'oyaviy yo'nalishni shakllantirishda ijtimoiy muhitga mos ravishda yoshlarning ideal modellarini yaratish, davr va jamiyat talablari negizida tarbiya jarayonini amalga oshirishning umumiy metodologiyasini yaratish vazifasi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Jamiyat rivojlanishi ta'lim maqsadlariga qarab shakllanadi. Tarbiya jarayonining har bir aniq bosqichida hal qiladigan vazifalar odatda institutsional va davlatning ishtiroki bilan amalga oshiriladi. Bundan tashqari, ma'lum darajada yoshlarning o'z qiziqishi va moyilligi hisobga olinadi. Yoshlarning o'zini o'zi rivojlantirish va o'zini anglash ehtiyojlari natijasida yangi g'oyalar vujudga keladi. Bu yerda o'z-o'zini tarbiyalash, o'zini o'zi takomillashtirish va hayotdagi shaxsiy maqsadlar, hayotning mazmunidan xabardorlikning ijtimoiy holati muhim rol o'ynaydi. Shular asosida hozirgi vaqtda ma'naviy madaniyat tizimida tarbiyaning maqsadlari shakllangan.

Ma'naviy madaniyatning jamiyatda mavjud bo'lishi, o'zini namoyon qilishi madaniy qadriyatlarni yaratishda insonning biologik tur sifatida o'ziga xos jihatlarini ajratib turadi. Insondagi biologiklikdan tashqari ijtimoiylik bilan uyg'un tarbiya jarayonini aniqlash maqsadga muvofiqdir. Ushbu holat bevosita tarixiy rivojlanish natijasida yangilanib va boyib kelgan. Ijtimoiy hayotda "aqli odam zotining muayyan jamoa va jamiyat bag'rida mo'tadil hayot kechirishi, bu jamiyat umumiy manfaatlari doirasida faoliyat yo'nalishi belgilashi uchun muayyan ma'naviy-axloqiy qadriyatlar zarurligini hatto o'tmish ajdodlarimiz his etganlar".

Ular insonning mohiyati, uning muhim aqliy kuchlarini rivojlantirish va faollashtirishda ijtimoiy faoliyat, qobiliyat va ijodkorlik, namoyon bo'lish individuallik katta ahamiyatga egaligini bilganlar. O'z navbatida, bunday shakllanish jarayonida shaxsning muayyan xususiyatlari va fazilatlari, masalan, bilim va faoliyat, mehnatsevarlik, iroda, o'z-o'zini rivojlantirish dolzarb sanaladi. Yoshlar ma'naviy madaniyatining mohiyati insoniyat tarixiy rivojlanishi jarayonida ijtimoiy ong shakllarida namoyon bo'lib kelgan.

Tarixiy rivojlanishda insoniyat taraqqiyoti turli qarama-qarshi ikkita tendensiya asosida namoyon bo'lgan. Bir tomondan, inson borlig'ining individualligi va boshqa tomondan, jamiyatdagi integratsion jarayonlarning kuchayishi, shakllanishi odamlarning transmilliy jamoalarda uyushishidir. Ushbu tendensiyalar, har biri o'z navbatida, jamiyatda falsafiylikni belgilaydi va yoshlarning o'zini o'zi tarbiyalash munosabatlari, maqsadlari va vazifalarini belgilaydi. Yoshlar jamiyatda o'z ehtiyojlarini qondirishi, hayotdagi maqsadlarini amalga oshirishda individual bilim real imkoniyatlarini namoyish qilishi muhim jarayon hisoblanadi. Yoshlar ijtimoiy tajribani ijtimoiy borliq shakli sifatida namoyon qilib, shaxsning ijtimoiylashuv jarayonida bu holat aks etadi. Mazkur jarayon "insoniyat tarixiy taraqqiyotida erishilgan har qanday moddiy va ma'naviy qadriyatlarning umuminsoniy jihatlari tarixiy makon doirasidan chiqib baynalminallashib, universallashib borishi, dunyoda milliylik va umuminsoniylik tamoyillarining integratsiyalashuv jarayonini kuchaytirmoqda. Yoshlarning muhim xususiyatlaridan biri ma'naviy va moddiy qadriyatlarni ishlab chiqarish qobiliyati aks etadi. O'zaro bog'liqlik jamiyatda yoshlarning jamiyat elementi sifatida keng harakatlanishiga imkoniyat yaratadi. O'tmish tajribasiga asoslangan qadriyatlar moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, madaniy yutuqlarga erishishda dolzarb sanaladi. Insoniyat tomonidan yaratilgan ma'naviy qadriyatlarning mavjudligi faqat moddiy shaklda emas, balki muayyan belgi, shakli va hokazo ko'rinishda bo'lishi mumkin. Xuddi shu moddiylashtirilgan ijtimoiy ahamiyatga ega shaklda ma'naviy qadriyatlar boshqa jamiyatda yashaydigan jamiyat a'zolarida yoki avlodlar o'rtasida davom etishi mumkin.

Tafakkur inson faoliyatining rivojlanish mazmunini, uning tabiati, ijtimoiy jamiyatdag qarashlarini belgilab beradi. Tizimli ta'lim sharoitida boshlang'ich tayyorgarlikning yetishmasligi, uyda ota-onalarning yetarlicha malakalari yo'qligini hisobga olgan holda milliy va jahon durdonalarini yoshlarga singdirish qiyin bo'ladi. Bu yerda yosh xususiyatlarini, tayyorgarlik darajasini va boshqalarni hisobga olish kerak. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim yoshidan to yuqori sinfgacha musiqiy madaniyat darsi rejasini o'ylab tuzib chiqish kerakki, bola katta bo'lgunicha milliy madaniyatimizdan tortib, to jahon madaniyatigacha tushuna olsin. Shundagina yosh avlodning tafakkuri rivojlanib yuksaladi.

XULOSA

Yoshlar intilishi kerak bo'lgan ma'naviy-estetik tushunchalar va qadriyatlar doirasini ajratib ko'rsatish lozim. Har bir yosh kesimida psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda idrok etish madaniyatini shakllantirish zarurdir. Yoshlar estetik tafakkurining yuksalishi har bir yoshda tuyg'ular, madaniyatni idrok etish madaniyatini singdirish ta'siri ostida shakllanishi kerak. Yoshlar tafakkurini shakllantirishda malakali pedagog-o'qituvchi, murabbiy yordam berishi kerak. Yurtimizda barcha xalqlar va millatlar uchun millatlararo totuvlikni ta'minlash Konstitutsiyamiz va joriy qonunlar bilan mustahkamlangan. Demak, bosh qomusimizdagi milliy siyosatning asosiy maqsadi xalqimizning etnik va boshqa belgilaridan qat'iy nazar yagona O'zbekiston xalqi sifatida jipslashuvi va birligiga erishishdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni. // <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>
2. Millatlararo do'stlik va hamjihatlik – xalqimiz tinchligi va farovonligining muhim omilidir // Sh.Mirziyoyevning Respublika baynalmilal madaniyat markazi tashkil etilganining 25 yilligiga bag'ishlangan uchrashuvidagi nutqidan URL: <http://uza.uz/uz/posts/millatlararo-d-stlik-va-amzhi-atlik-khal-imiz-tinchligi-va-f-24-01-2017>
3. Pardaev T. R., Tursunov Z. N. THE ATTITUDE OF THE DESPOTIC REGIME TO NATIONAL AND RELIGIOUS VALUES // Утмишга назар журналі. –2019.–Т. 23. – №. 2.
4. Qo'chqorov, R., & Tojiboyeva, D. (2016). Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar. T.: TDYU.
5. Видгоф В.М. В 42 Философия эстетического сознания: интеллектуально эмоциональный мир, социальная природа и специфика. - Томск: Изд-во Том. ун-та. - 356 с.)